

5. Hafta: Adalet Partisi'nin İlk İktidar Dönemi

Cumhuriyet Halk Partisi ortanın solu siyasetiyle çalkalanıp bölünürken Adalet Partisi de 1964'te Johnson'ın yazdığı mektubun ardından görece yatışmış görünen ama hiç çözülmeyen Kıbrıs sorununun 3. aşaması ile boğuşmaktaydı.

1967 yılı Kıbrıs meselesi açısından yeni bir aşamayı işaret eder. Bu tarihte Kıbrıs'ta Türklerin yaşadığı iki köy –Boğaziçi ve Geçitkale- Yunan ordusuna mensup askerlerce basılmış ve saldırılarda 24 Türk hayatını kaybetmiştir. Bağımsız bir ülke olarak Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarında Yunan askerinin bulunması, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin garantörlüğünde imzalanmış, sayılan ülkelerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ulusal bağımsızlığını garanti altına aldığı; haliyle adanın Yunanistan'a bağlanmasını kabul eden bir antlaşma olarak yorumlanması mümkün olmayacak Londra Antlaşması'nın Yunan makamlarca ihlali anlamına gelmektedir.

Nitekim 1964'ten beri Yunan ordusu adaya yığınak yapmakta, askerlerini adada konuşlandırmaktaydı. 1967'de Yunanistan'da askeri darbe sonucunda iktidara gelen cunta ENOSİS (Birleşme) amacı etrafında, askeri stratejiler ile adayı silahlandırmakta, iki halk arasında çatışmalara yol açmaktaydı. Bu gelişmeler üzerine Demirel hükümeti adaya müdahale etme kararı almıştır. TBMM tarafından müdahale için gerekli tezkere çıkarılmış; Türkiye Yunanistan'a verdiği bir nota ile askerlerini derhal adadan çekmesini, aksi takdirde adaya müdahale gerçekleştireceğini bildirmiştir. Bu notanın ardından Türk jetleri ada üzerinde uçuşlar yapmaya başlamış, Türk donanması da Kıbrıs'a doğru yola çıkmıştır.

Ancak tıpkı 1964'te Birleşik Devletler Başkanı Johnson'ın dönemin başbakanı İsmet İnönü'ye yazdığı mektupta olduğu gibi, mevcut başbakan Demirel'e de Başkan Johnson tarafından benzeri bir uyarı yapılmış, ABD'nin sağladığı silahlarla olası bir müdahaleyi gerçekleştirmenin ikili anlaşmalara kesinlikle aykırı olduğu söylenmiş, ihtilafı çözmek üzere Birleşmiş Milletler müdahil olmaya davet edilmiştir. Birleşmiş Milletler ise her iki tarafı da sükûnete davet etmiş, sorunu kalıcı bir şekilde çözemeyip bir kez daha yatıştırma yoluna gitmiştir. Bu sürecin sonunda, Yunanistan adadan 12000 dolayında askerini çekmiş, Türkiye de operasyon hazırlığını durdurmuştur. Askerlerin çekilmesi ve operasyonun askıya alınması gerginliğin yatıştığı görüntüsü vermişse de; Temsilciler Meclisi'nden dışlanmalarının ve 1964'te soruna kaynaklık eden Cumhurbaşkanı yardımcısının veto yetkisinin kaldırılması, Meclis'te iki ayrı

grubun ayrı ayrı onay süreçlerinin, basit çoğunluk yöntemine dönüştürülmesi gibi Anayasa değişikliklerini içeren uygulamalar üzerine Türkler, 1967 yılının Aralık ayında adada, Geçici Türk Yönetimi kurma yoluna gitmiştir. Daha sonra kalıcı hale gelecek olan bu yönetimin başına ilk önce Fazıl Küçük, daha sonra ise Rauf Denktaş geçecektir.

Adalet Partisi hükümeti bir yandan Kıbrıs sorununun yarattığı gerilimle başa çıkmaya çalışırken öte yandan yükselen sokak siyaseti ve parlamento dışı muhalefetin yol açtığı sorunlarla boğuşmaktaydı. Bir süreden beri giderek artan oranda politize olduğu görülen üniversite gençliği için 1968 yılı bir dönemeç olmuştur. Sol siyasetin hem lise ve üniversite öğrencileri arasında hem de büyük kentlerde yaşayan ve çalışan kalabalıkların çeşitli katmanlarında taraftar bulduğu görülmekteydi. Bu atmosferde 1967 – 1969 yılları arasında aralıklarla devam eden 6. Filo'ya Hayır Olayları sol siyaset ve söylemlerin kitlesel düzeyde karşılık bulmaya başladığına delil olarak kabul edilmekteydi. Görece sınırlı etkide ve düşük şiddet içeren protesto eylemleri niteliğindeki 6. Filo'ya Hayır olayları çok geçmeden çatışma ve yoğun şiddet içerecek tarzda bir sarmala dönüşecek ve 12 Mart Muhtırasına uzanan yolun taşlarını döşeyecektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1963 yılından itibaren Kıbrıs meselesindeki önleyici tutumu, aynı tarihlerde süregelmekte olan Vietnam Savaşı, Orta Doğu'da gösterdiği İsrail yanlısı tutum gibi pek çok faktör, Türkiye'de sol siyasete dâhil olan ya da sol eğilimli olan üniversite gençliği arasında Amerikan karşıtlığını yaygın hale getirmiş durumdaydı. Bu Amerika karşıtı muhalefet, aynı zamanda Birleşik Devletler'in emperyalist bir güç olduğu ve Türkiye'yi de emperyalist amaçlarına alet etmeye çalıştığı ve bütün dünyayı saran emperyalist çıkarları doğrultusunda yönettiği argümanının çıkış noktasını oluşturmaktaydı.

Bu gerilimlerin yükseldiği şartlarda, Birleşik Devletler'in Akdeniz'deki filosu olan 6. Filo'nun Türkiye'yi ziyaret etmesi söz konusu olunca üniversite gençliğinin örgütlediği birtakım protesto olayları gerçekleştirilmiş, donanma mensubu askerlerin üzerlerine boya atmak, keplerini çalıp kaçmak gibi eylemlerle başlayan, sonrasında bir kısmının denize atılması gibi olaylarla devam eden, şiddet dozu görece düşük şekilde başlamış olayları takip eden süreçte eylemlerin yoğunluğu oldukça şiddetli bir hal alacak ve "Kanlı Pazar" olarak bilinen 1969 Şubat'ındaki çatışmalara dek uzanacaktır.

Türk siyasal hayatına Kanlı Pazar olarak geçen protesto gösterileri, 16 Şubat 1969 tarihinde, 6.Filo'yu protesto etmek için, solculuğuyla bilinen 76 gençlik örgütünün düzenlediği mitingde yaşanan olaylara sahne olmuştur. Mitingden birkaç gün önce, sağ siyaset yapmakta olan gençlik örgütleri bu protesto mitingini protesto edeceklerini ifade etmeye başlamışlardı. Özellikle Milli Türk Talebe Birliği, üniversite gençliği arasında sağ siyasetin en fazla taraftar toplayan örgütlerinin başında gelmekte; Bayrağa Saygı yürüyüşleri, Şahlanış Mitingi gibi etkinlikler ile komünistlere geçit verilmeyeceği, gereken dersin verilmesi için "6. Filo'ya Hayır" protestosuna gidileceğini ilan etmekteydiler. Nitekim 16 Şubat tarihinde yükselen bu gerginlik zirve yapmış, karşıt gruplar arasında büyük bir çatışma meydana gelmiş, bu çatışmalarda 4 kişi hayatını kaybetmiştir. Kanlı Pazar, Türkiye tarihinde yeni başlayan bir sokak siyaseti kültürünün şiddete yol açması açısından yeni bir sayfaya karşılık gelmektedir.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Çağatay Okutan, Bozkurttan Kur'an'a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 370-375.